

Erref. kodea: LAF-213-151

Izenburua: Euskararen inguruko

ikerketak, euskaraz

Euskarari gertatu zaizkon
aldakuntza batzuez

Munduan hizkuntzarik ez da, bano ere, bere hartan dagoenik :
denak, bizi direno, ari dira aldatzen, beren gora-beherekin.

Ez naiz hemen mintzo hizkuntza batetik estali duten eremu herri-
edo zabalaz. Ez da lan kuntako gaia. Euskarari naiz noradino hedatu
den jakin nahi lukeenak ashi luke Angel Irigaray jaunaren titu-
rularat jotzea.

Nik euskararen mami eta egitaraz hitz egin gogo dut, galdet
egin dantaten bezala. Aitortuko dut ez zaitala sail errea, ontsalarik
horlako behar baiginuke ezagutu mende zaharretako euskara.

Pituru zaharren bidez baizik ez dugu zerbaitek erosten ahal.
Ernan dut zerbaitek, ez baizirik egia osoa salatuko. Ezen
alde handia dago ahosko mintzaren eta lumahearen artean.

Ahosko ari garelarik, maizenean eta ardurenean, hitz-erdia
adi-arazten dugu gure burua : gure begi eta esku-heinnek, gure
gorputzaren ibiterak edo egoerak, gure bozaren doinu bereziak, inguru-
menarekin batean, betetzen dute erronen eskaza : betegailu horiek
mintzoa tinkatzen eta laburtzen dute, eta ahosko gramatikaren zati
izaltzat belduzkegu. Bertalde solasetan laster xamar badoakigu
mikia, gauzak gordinki izendatzen ditugularik.

Idaz. lanari lotzean, itzaltzen eta suntsitzen zaizkute begi-
-behariak laguntzak : paperrean erran. nahieak orokago, luzekiago,
gehazkiago bai eta gartekiago daramazkigu, aho-mihitan baino,
irakurleak xuten jakin ahal dezan gure gogoren berri ; bainan
ezin ukia, hizkuntzaren luma-pean asko galtzen duela bere bizi zala
jatorretik.

Literaturazalek diotenaz, literariak ispillu edo mirail batzu dira :
ezagut-arazten omen dauzkute bai egitea, bai haren giro-aldea, bai

haren
~~haren~~ mendeko elehantza; alabainan, egileak nahi badi irakurleki
ulert dezaten, ez du zeren heien hizkuntzatik urrunegi ~~abia~~.

Irizki horiek badiu zerbait hanore.

Bizkitartean gure euskelduen klasikoen hasua ez da edozein
idazterena: heien libururi gehienak latinetik, espāñolekik,
frantsesetik itzulitak izan dira, ez dira zorizgarritzeg euskelduen
asmakua.

Horiek, izan badien euskalaritzaren alderat ~~na~~ ala euskuraren
beraren erretzerat, badituzke bere ondorioak.

gaitia: hizkuntza ez ezagun edo garzhi ezagun baten ulertzeak,
ez da zorionetikia, hizkuntza hortan emanitako idazki baten
aurkitzea bere itzulpen ulergarri batenin. Hurrek bertzea argitzen
du. Orrot nota Champollion-ek Egiptoko hieroglifak zitatu zituen
Prosetto-ko harriari esker, hortan hieroglifekin batean heletiko eta
demotiko itzulpenak atxeman zituelakotz.

Berdin, mutatis mutandis, ongi ezagutuak diren erdal
itzulpenari esker, gait ere erretxiago ihert eta ulert dezazkegu
gure asatzen lanak. Adibidez, ez laginu goanes Lizarragarenaz
bertze Testamentu berriak, segun baino segurago naiz asko
jasartetan goibel eta ilan lagoketula: hasteko, euskal-aditzaeren
gure ezagutza osoki laburra litzateke, geroztik hunkat aditz gaito
horiek haintbertze iratiamendu uhan baitu jasarteko!

Beraz, dudarik gabe, orako hizkuntzalarientzat XVI. eta
XVII. garren mendetako euskal itzulpenek ekarri dute zerbait onik.

Halere banago on hori ez denetz mugakua.

Gure euskal idazle zaharrek, arrotzen ganik beren gaiak hartuz,
uste zuheten erretxerak ari zirela: egia erran, ez zuten funtsaren
asmakzako lanik, egina prest eskuratzen zutenaz geroz. Bainan
handik landa sortzen zitzaiczen nekea ez zen xamtxetakoa. Nota
hel-araz euskara arrunta erdara lanttu baten heinerat? Hizkuntzen
berdintze hori ez zuten lortuko, etxeko edo auzoko mintzarrea gaiti

edo aski bortxatu gabe. Hala beharrez, desbixtatzen zuten, ala, izertu
gabe, zer nahi hitz arrotz sartatuz, ala zenbait hitz berri asmatuz, eta
hurtbil-hurtildik erdarari jarraituz.

Nahi dut, hola heien euskarara neurri batean ugaltzetaketa, bertze
mintzairerako asko egin den bezala; bainon egin ulha ere, zenbait gaitzako
irrishtutan zegoela. Nolaz bada?

Segur, erdal idazkidek euskarari ezagutzen ez zirenen hitz hunka-ontarun
zenbait bazauzkatzen: hetaz jabetzea, ez baditake bertzeala, ez dut
uste behatu den. Bainon euskarari ere bazauzken erdaraz behin ere inisi
ez ziren berezitasun batzu: ez latinez, ez españolez, ez frantsesez aurki
ez zitazken gauza horien erabiltzeko paradarrik ez izanez, itzultzaileak nola
sartuko zituen bere lanean?

Ernanen dautazue behar bada bertsu-egilek askatasun gehiago bazutela
eta beren baitaririkago idazten zutela prosistek baino. Ideien partetik
baditake. Bertsunen egituraz ez naiz hain fida: ezen proiektu ez dute
josherraren arula handirik, puntuak xuxen heldu zaien ber; eta
neurtitzean hitzen ezantzeko aise luzatzen edo laburtzen dituzte behar arau,
mintzaireraren legeri kantat behatu gabe.

Adibidez, Ziburuko Etxeberri hitzen ordena iraultzen zuen. Izpiritu
Sainduari kantatuz:

Bisita zatzu kotzak

Othoi gure bihotzak

Eta berdin Otxaldeak neurtitz hunkan:

Nehez bihurtzen barka zahar arbola

Bertze askok gaizki luzatzen dituzte hitzak emanez Tomaseri,
zerait, ginduhagan, ontsalarik eran behar titakenean Tomasi,
zait, ginduhan.

Edo gaizki laburtzen, emanez gure herritan, behant, nahuzu
~~gure~~ behar titakelarik gure herrietan, behar dut, nahi duzu.

Hortik ezagun tude da liburu zaharrek ez gaitzutea oschi
ez eta beti behar bezala argitzen euskararen lehengo egituraz.

Munduan hizhuntsarik ez da, baño ere, bere hartan dagoenik. Denak, bizi direno, aldatzen ari dira, beren gora-beheren.

Ez naiz hemen mintzo hizhuntza baten eremu herri edo zabalez. Ez da arats huntako ene gaia. Horiaz zerbaiz jakin nahi lukeenak aski luke Angel Irigaray-en liburuetarak jotzea. Nikeushararen mami eta egiduraz hitz egin gogo dut, erakutsiz zer gertatu zaien XVII eta XVIII garren mendetan.

Orduko euskaldunen aho-mihitan zer bitakatu den mintzairia, ez dugu liburuz zaharren bidez baizik jakiten ahal. Ez uste izan kargatik liburuek egia osoa salatuko daukuten; ezen alde handia dago ahoko hizhuntsaren eta luma-hararen artean.

Ahoz ari garelarik, maizenik eta ardurerean, hitz-erdika adi-arazten dugu gure burua. Gure begi eta esku-heineak, gure gorputzaren ibilerak edo egoerak, gure bozaren doinu bereziak, ingurumenarekin batean, betetzen dute hitzen eshasa = funtzean, hizhuntza biziaren gramatika ixil baten zati bat egiten dute kanpoko betekailu horien.

Idaz-lanari lotzean, itzaltzen eta sunbitzen zaizkizu begi-beharrien laguntza horiek: gure erranak osokiago, luzehiago, zehazkiago ba eta garbihiago deramatzena paperean¹ aho-mihitan baino, irakurleak xuxen jakin dezan gure gogoaren berri. Bainan aitor dezagun hizhuntsak luma-pean asko galtzen duela askotan, bere bizi zalu jatorretik.

Riteraturazalek diotenaz, liburuek ispillu edo mirail batza dira: ezagut-arazten omen dauzkute egilea eta

haren garaiho herri-aldea : atabainan , egileak , nahi badu irahurtek ulert dezaten , ez du zeren heien hizkuntzatik urrunegi alia. Irizki horrek badu zertait kanore.

Bizkharbean / gure euskalaren klasikoan hasua / ez da edozein idazlerena : heien liburua gehienak latinetik , espantolekik , frantsesetik itzulia izan dira. Ez dira zorugaitzez euskaldunen asmatuak.

Horrek , izan dadien euskalaritzaren alderat ala euskararen beraren eretzerat , badituzke bere ondorioak.

Yahina : hizkuntza ez-ezagun edo garzhi ezagun baten ulertzeko , ez da zorion ttihra , hizkuntza horren emanikako idazki baten aurkitzea , haren itzulpen ulergarri batekin. Batek bertzea argitzen du. Berak orroit gara nashi / nota Champollion-en Egiptoko hieroglifak zitatu zituen Rosette-ko harriari esker , hartan hieroglifekin batean heleniko eta demotiko itzulpenak atxeman zituelakotz.

Berdin , mutatis mutandis , ongi ezagutuak diren itzulgai arrotz edo alzeri esker , guri ere erretxirago ikert eta ulert dezaghegu gure asatzen itzulpenak. Adibidez , ez lagina Juanes Leizoraga^{gn}-renaz bertze Testamentu Berriak , segur baino segurago naiz / asku eta asku pasartetan / goibel eta ilun lagohegula. Hasteko , euskal-aditzaren gure ezagutza osohi laburra lizateke , geruztik hurren aditz gaito horrek hainbertze iratiamendu izan baitu jasarteko !

Beraz , dudarik gabe , oraino hizkuntzalarientzat itzulpenek utzan duhete zertait onik.

Bainan euskararentzat zer ?

Arrotzen garrik beren garrik hartuz , uste zuheten euskal idazleak , erretxerat ari zirela. Egia erran , ez zuten funtsaren asmatzeko lanik : egina- prest ekuatzen zutenaz geroz.

Gehreneh erraiten dugu = aitak liburua eman daut, edo
eman dait edo eman diti, hots belu -6 atziz hurrekin.
glos. bazten hortan, aldiz, adi ditake: aitak liburua
eman nau,

Rapurdin norbaitek flakutzen ditarik, erraiten diti dugu
aldizkarke ala; Bena jarren aldiz erraiten dute
aldizkarke zaku, ahalzi zaku erabiltzen duten
bezala.

Batek habe itzultzeho ukon edo iken hartzen
du, bertze askok izan.

Batek aitaren ihusiz erraiten du, bigarren batek

aita ihusiz, hirugarren batek aita ihusiaz.

Batek dio zutaz amets egin dute, bertzeak zurekin

amets egin dute

eta abar.

Bainan, handik landa, surtzen zitzairen nehea³ ez zen gaurtetakoa:
nola hel. araz eushara arrunta¹ erdara tanta baten heinerat?
Hizkuntzen berdintze hori ez zuten tortuko, etxeu edo herriko
mintzaira guti edo aski tortxatu gabe. Hala beharrez,
tortxatzen zuten, ala hitz eta errantide zaharren arabera
berriak surtuz, ala, bururik izerlu gabe, erdaratik zer
nahi hitz eta errantide aratz mailogatu.

Ezin uka, horrela heien eushara neurri batean ugaltzen
zitezela, bertze mintzaira asko egin den bezala.

Bainan ezin uka ere hein batean xuhultzeho eta
behartzeho inishutan gogola. Notaz bada?

Hala da: erdal idazkiek bazauzkatzen eusharak ezagutzen
ez zituen hizkuntza-ontasun zontait. Hetaq jabetzea ez
dute aste behatu zen: aditidez des- prefixo edo aurrizkia.
Bainan eusharak ere bazauzkan erdaraz behin ere ihusten
ez ziren berezitasun batzu = aditidez, ikus dezadanean,
itxaron-modua; izanen luke, geroho baldintzagitua (condi-
tionnel futur), da abar. Ez latinez, ez espainolez, ez frantsesez
holakorik ez arabekorik ez aurriztu, itzultzaletan heien
uzterak eta ahanzterak eharriak zotazkeen.

Izan ere hortik etorri dira gure mintzairerain
zontait aldiz egitura-aldatze bitainak.

Hiztegiari buruz bizpahiru erakusvide eman ditzaugu.

Eushaldun zaharrek araz den bezentatean urtea bi
zati handi egiten zituzten: uda eta negua; bainan
bai batak bai bertzeak hiru maila bazauzkan. Alde
batek berezten ziren uda berria, uda mina eta uda azkena;
Bertzetik negu berria, negu mina, negu azkena. Ez zen
egitura txarra, ene iduriko. Zorigaitzez latinak eta

latinarri darrizkor erdareh ez zituzten lau sasoin baizik ~~hain~~
 ezagutzen, gure sei aru-aldien eretzean. Ahulenak amor eman
 behar-eta, euskarak moztu du negua bi buruetarik, negu
 berria eta negu azkena baztertu. Gisa hortan, lau arotarik
 murriztu zituzten urtea, aipatzen ditugularik udaberria, uda,
 uda-azkena eta negua.

Hala-hala erushaldun jatorrean berexten zituzten elgarretarik
 jardura, aztura, eta ohidura. gaidura zen jaiotzetik heldu zen
 elharria, aztura haztetik bitdua, ohidura herritarren hurriztatetik
 hartua. Baina erdararen hutsuz, haren ez baztertuen
 berexkunde horiek egiten, hainbat nota-nahika baderatzen
 sinomimo edo ihurkide balire bezala.

gauza bera erran nezaie sorgin, azte eta belagite hiru
 hitzez - gordezhako jende mixteriotu eta kaltetuz bertsueri itxurat
 emanak ziozkate izen hori, ~~gauza~~ berexten ahaz ez balire
 bezala. Bizkitarlean aste dut hastapenean baktukak
 bazuela bere erran nahi berezia: sorginak zorte edo hatua
 egoizten omen zuten; azhial abere galduen hatz edo azharnak
 usnatzen eta igaritzen; belagial belarnak ezagutzen eta
 ongizako ala gaizkizako aipatzen. Arrutzen ohidurek mintzaira
 hortan ere nahasi daukute.

Hitzek erabilizeko moldean ere izan da nahaste. buruste.
 Erraileko orde ~~erraila~~ nitzat hartu zaitu, zuntak hasi dira
~~erraila~~ enetzat hartu zaitu errailen; sagarrez bete du garea-ren
 orde, sagarekin bete du; zoin elizetan galdutzeko
zoin elizetan galdutzen, eta abar.

Haditzaz balitake liburua oso talen gara.

Oharpen garrantzi handienetakoak baizik ez ditugu hemen

Hasteko eta bat: XVI garren mendean euskarari zuzkan
hiruetan hugin aditz bidan edo zintetike larri emeki emeki
erdian bano gehiago izati dira ondoko berrohun urtean.

Bertalde modu zontarik galdu zizkiz = behar-modua ;
opa-modua eta mentura-modua, itxaron-modu ere ditzien dutena.

Agintza jasiko motalez adi-araz zitakien mintzaira
zaharrean = aditz-erro edo sustariaz = ikus huz, etuz huzat ;
aditz-izen-lagunaz (partitza) = ikus, etuz, huzat ;

aditz-geroaz : arila-omaki ohoratuko ditulzu ; agint-moduaz :
emaki, hauzi, urrun zaita, atxeman zaitu ; eta
behar-moduaz : atxerindoa. Itzhen forma hurren ~~eta~~
~~hara bezalakoak~~ "juen beharra" markatzen zituen :
erdiaz prezioso ditzien duten modu hau arnas galdu
da, eta arnas guziti.

Bazen opa-modu bat ere (vohito) 3 ai- ~~arri~~ ^{arri} ~~arri~~
markatua. Adibidez = ailetuz, ailetz urruntzen aigenu
ogi, aialahi ; egungo egunean heien orde erran
baiginezake : Ah balatu, ah urruntzen balitz, ah! ogi
baginu! Ah! balahi. Xuteroko euskarak begiratzen
ditu hitako ai-ehitako forma zontarik, bertze euskariek
ez batto ere.

Vste dut mentura-modu (eventual) delakoa
apartekoa zela aditz ekonomian. Heladako gramatika
zaharrean baizik ez baitzen parerik.

Èman dezagun geroari edo ohidurari zuzkan
frase bat, hots, erdaraz emateko: une phrase future
ou générale. Orduan haren barnean dituzten garai,
errelatibo edo baldintzazko erranguneh (propositions
temporelles, relatives, ou conditionnelles) aditz-sustararekin

dadi eta deza aditz-laguntzarileak erabilitzen zituzten

Hona zontarri adibide :

- lantegian sar dadinari emanen zaió xartela
- lantegian sar zedinari emanen zitzaion xartela
- lantegian sar dadinari beti ematen zaió xartela
- lantegian sar zedinari beti ematen zitzaion xartela
- lantegian sar badaadi emanen zaió xartela
- lantegian sar bazedin emanen zitzaion xartela
- lantegian sar badaadi beti ematen zaió xartela
- lantegian sar bazedin beti ematen zitzaion xartela

- lantegian sar dadinean emanen zaió edo ematen zaió xartela
- lantegian sar zedinean emanen edo beti ematen zitzaion xartela

Aldiz hasu baharra zetarri ez zitaken hutarriak erabil.

Adibidez emanen zuten :

- Piarrés hemen denari, huna ematen diot xartela
- Piarrés sartu zenean, eman nion xartela
- Piarrés sartu bazen, sartu, entzun zituen bereak.

mentura-moduak osuki galdu ziren lapurdin, Benabarren eta Xuberon, hasteko, eta bertzetan biziki argaldu.

Behar dugu ordainez ^{arlotu} dadi eta deza laguntzarilek alde hortariki ulzi duten garrantzira, bertze batetik irabazi dutela : ezen kezaz batiatu batiara euskaldunak mende edo gura-modu baten sortzeko (subjuntib).

Hastazun batean errelatiboak bazi ^{ren} da eta du, dadi eta deza mahas-mahas hunkitzen zituztenak ; errelatibo ziren denak eta, hala beharrez, denak subjuntibo. Azkenean berez-kunde bat egin da, gero-eta-sakinagora ; ororen buru, dadin eta dezan gura-edo mende-moduaz ja osuki jabetu dira. Hori usle dut irabazi bat izan dela, gauzak puziaz argitu direlako.

Bainan mintzaira talan ez ditake zerbait hartia,
 bertze zerbait hartu gabe. Zedin ^{du zezan} subjuntibo bilakatu
 eta gauza bera zezan eran behar dugu, bi zedin eta
 bi zezan = ekin gelditzen zitzaizkion aditza. Ezen indikatibo
 edo erakutsi-moduan zedin eta zezan jadanik ongi jarriak
 ziren, aristo - batio batekin. ~~Ariztoa~~

Leizarragak ziotarik = "eta etor zitezen horiak eta ireki
 zezaten hazia", eran nahi zuen: "etorri ziren horiak eta
 ireki zuten hazia."

Nahi eta ez, bata eta bertzea behar zen hautatu eta
 hain xuxen ihur xaharrah lehuak hustu zituen berriaren
 fagoretan. Ariztoa itzali zen.

Ariztoa juanez geroz, nota behar zen iragana
 adi-arazi? Zoin aditz = aldiz (trento) ordaint?

Gelditzen ziren = lehengo orria (imperfecto), iragan
bukatua (perfecto) eta iraganago (bukaturia) (plusquamperfecto)

Bi aldi bukatuetarak jo zuten euskaldunek, bainan
 luzara ahuldu ziren bi aldi horietan. Ariztoa "bukatu
 gabea" baitzen, haren lehua harturik, hura bezalakatua
 ziren, hots, ez zuten gehiago lehen gertatuen ondorioz
 adi-arazten. Ez zuten funtsean deus bukaturik: gaitza
 arnas gezatua zuten.

Orduan piztu zen argi berri bat, aditza osoluko
 zuena. Konturatu ziren gure asabak, aditz-izen lagunari (partuz)
 -a atzizki mugagarria erabiltziz, iragana eta iraganagoa
 buka zezakete. Horrek sortu zen "etorri da" formaren
 azkartzeak = "etorria da", ta eta "eharri du" formaren
 azkartzeak = "eharria du". Itatater argirat ateratzen ziren
 "etorria zen" eta "eharria zuen".

Huntan ere iduri zaizkizun euskaraz aberastu ~~aldak~~ zela.

Aldi bukatu horien esker, ulert. aragten ahal da ez soilki aditzaik aipatu egintza osohi burmatuz, bainan berdin ongi bururatuz, bai eta egilearen gogocari notazpert itardetsiz. Azken puntu horri datxihola, uste dut. Lapurdiko euskarria ohargarria dela. Norbaiti galde egiten bazara "Piarres ihusia duka?" horiek erran nahi du norbait horiek Piarres-en ihusteko xedea, gutizia, egintzidea, beloturra edo itxaropena zuela. Bertzenaz galde egiten zitzaion motz-motza: "Piarres ihusi duka" iragan hutsean, artikuluarek gabe.

Artikulu eman dezadan, Xuberotaren ere senditu dute iragan bukatu baten beharra; bainan, artikuluaren orde, nahirago urhan dute -ik musa gabea erabili. Adibidez: "Juhāne ihusirik dižūt", edo "Aitaz ohoitūrik nūzū".

Xuberotaren eta gu Manexen arteko alde edo diferentzia horiek gogorat emaiten daude, hamaseigarren mendetx harat, euskarriak elgarretarx urrunduz juan direla. Matur handia gerta ditake hori, hizkuntza batentzat.

Ea zontait aditide.

Aspaldiko aditz bildu edo zintetikuak ez zuen geroaren adi-arazteko forma berezirik. Astrolan orain erabiltzen zuten, hala nota erranez = bihar dator; edo -he atzikia erabiltzen zuten ahulgari edo indeterminant bezala = bihar datorhe. Ipar. aldehuk izango da ez dugu errarten, izanen da bartzik, bainan ez ditugu artxiatu forma zahorrik. Gutarlean entzun ditake: gande apur bat, nausia faster hemen date (edo datehe)

Zontaitx diote = lagundu diot, bertxek lagundu dut; Frantziar ere aider aditza bi gisaz derabitate: "aider quelqu'un", eta "aider à quelqu'un", nahiz gaztek utzia duten bigarren hori.

Gisa berean, hurrek erabiltzeko du artaren ihusiz, horrek arta ihusiz,
haren arta ihusiaz. Hurrek bi gizon ihusi düt, haren bi gizon ihusi düt.

Uztariztar batek eranen du artak eman daut liburua hori; Aheztar
batek aldez: artak eman nau liburua hori.

Gizuzkoan bati entzuten diogu: daritzen naiz ondo bizitzen; Lapurtar
bati: entzaitzen naiz ongi bizitzera

Yaraztar batek ateraiko dautzu: bazuteru; Kostatar batek: baditake

Berberdin horiek ez dute erant nahi, batzu xuxen eta bertzeak
mahur dabilizala. Gehienetan ez. Baturakak aragoi onak badituzte.

Bi bide on edo posible izanhi, denek ez bide bera hartu:
hortan da baturak horta. Ezin galzarizko nekori aher.

Eman dezagun oixtiko daut eta nau-en arteko auzi edo
ixtdua. Adituko dugue nau hortaz erantien erdaraz: le solécisme

de la cöte. Baina bi gogota eginez, oharluko zara ez dela
zertaz lotza, ez eta zertaz harri. Euskar aditza ez bide zen hurbiz

Holpez eta batean desanollatu, bere nuz, nork, nori guzietan.

Iduriz, } ^{lehen-lehenik} nuz edo zer nahi uhan zuten adi-arazi gure asatari
aurizhi batzuez, eta ohargarri da horiek begiratu dituztela

Konjugazione guzietan: naiz eta nau, zara eta zaitu, gara
eta gaitu. -- Gero nork galdeari ihardesteko ^{zerberik} sortu behar izan zenean,

duda-muda ez ziren faltatu: imperfecto delatuan ihusten dugun
atikari zituztela n-, h-, g eta z aurizhiak, baina asmatu

atizhi andara bat -t, -h, -n, gn, gn, le. -- Nori ihardesteko aldia

etorri zelarik, beriz ere hanka txarrean gertatu ziren euskaradunak.

Marka beririk ez bazuten sortu nahi, judanik eskuzean zituzten
atizhi edo aurizhiak batiatu behar zituzten; hirugarren

presunarentzat o atizhia, o artikulu zaharretik atera zuten;

eta gaineratekoak mailagatu zituzten nork ~~du~~ edo norkako
marketarik.

Honela argizak etorri ziren guti orai "erematen dauka" eraitako
 bi forma deramat eta nerama. Baina bi forma horien
 horiek jadanik bazuten beren papera: deramat -en erian
 nahi zuen erematen dut eta neramata "erematen nau ni". Bi
deramat -en elgarrekarik beresteko, pentala guten atari-bearen
 markatzeke, behar zela radikala luzatu, eta horrela sortu
 zen deramahir deramaten aurka, eta daut edo dit, diten
 aurka. Nerama -k ez zuen suerta bere izan eta solesis moa
 izengoitik zuten, deramahir-en alde berabilbelarri.
 Ez da eraitako batzirik ixturiorik esplikatzeko dituela
 forma batzuen arteko diferentziak. -

Ez da izan hargaldu hirien
 eraketa negarago dala.

→ ~~Beatsa karriz~~ ~~baie gure~~ ~~liburu zaharretan~~. ~~Astorian~~
~~trusaz~~ ~~baie~~ ~~libertate~~ ~~gehengo~~ ~~duke~~ ~~neurritze~~ ~~bertsolariet~~,
~~gogari~~ ~~baruz~~ - ~~Bainan~~ ~~Bertsuak~~ ~~baditu~~ ~~bere~~ ~~legeak~~,
 bere ~~neurrit~~, eta horiek lanperak gerta ditazkie
 mintzariari baruz. Batzutan poetak sakurtzen
 dituz hitz batzuek neurritan sar dituzen. Adibidez?
zaitze emanen du zaitze haren orde; edo hizalako
 dituz leku guzira behe dezaten. Adibidez zerait idatziko
 du zait -en orde. gushera ere, hala beharrez, nahasiko
 du. Etchoberry Ziburukoak eginak dira bi neurritz honak:

Bisitak zaitze hitzak
Otoi gure hitzak

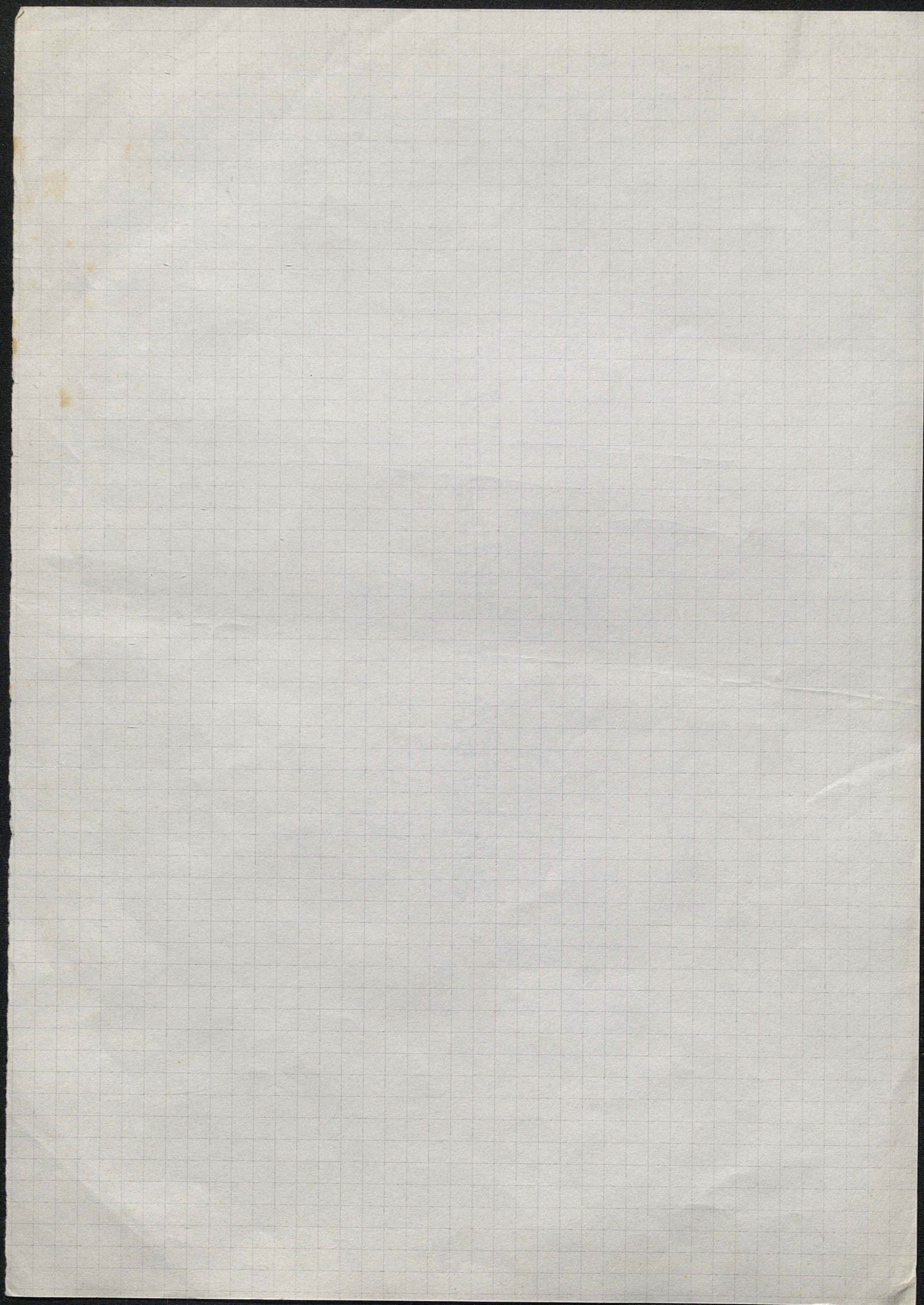
eta Oxaldea neurritz - turu hau

nekez hizkuntzen baie zakar arbolak

Ez da dudarik ez ditazaz hegula bertsu hori hau
 gushera - legetzat.

Hasu horietan oharra giza idazleen hitzez,
 bainan nori dahi han - hementa ez ditugun ontzak
 hartzen Decheparen, Harizmendy-ren, Karreguy-ren
 beharropa batzue? Maite maite dituz

geroaren adi-arazteko
hemen ~~gero~~ laburpen

Eskual-aditzak geroa adi-arazten du arko moldez,
gramatikoki erakusten dutenaz:

- bihar tadoa ;
- bihar doake ;
- etzi hemen date edo dateke ;
- etzi eginen dut ;
- etzi doima ethoriko da ;
- jinenko da eta ikusitoren duzu (hant biziheriari
dira)
- hantatzerat noa ; eurra egin nahi du ... eta abar.

Bainan gutartean erantbide balzu a izanen" edo
"ukanen" hitzarekin beharrik, laburtu dituzte

- no labur-labur bat erakirik aintzinetko izen,
adjetibo, edo partikulari: behar izanen erakitelko
orde, ez da gehiago entzuten behariko bairizik. Huna
hemen ~~gero~~ kasu:

- 1 - hemendik goiti behariko duzu lanari lotu ;
- 2 - ez da etortzen ahaliko ;
- 3 - ariko dira pilotan ;
- 4 - balioho du ikustea ; 5 ustello dute ^{hant} ^{ari} ^{grala}
- 6 - askiko duzu heriu bat ;
- 7 - ez du nahiko ; 8 nahiagoko du ez agerku
- 9 - arats guziez etxerat aizuko da ;
- 10 - ez zeitzu deus ere faltako ;
- 11 - bihar ageriko zer nahi duen ;
- 12 - ezagunho dira pilotari onak ;
- 13 - etxe hortan bizi izan da eta bizitxo ere (ohart
guretzat bizi ez dela partizipioa)
- 14 - hurreho du etxean egitea.

Orai arpakera noan laburpenak ez ninduen guti
haritu hazpandak baten ahobik beldu nuenean:

15 - ez dakit gure ganat otheko den

Alubainan esengtu hontan^{-ho} ez zero lotu ez izen
bati, ez adpetito bati, bainan partikula bati (othe)

Buruzatzean emaiten ditut lau erantbide
behin ere nehoen aho mihitan aditu ez ditudanahi
Kantuetarik kanje : *¹⁶mintzoko, *¹⁶maritoko, *¹⁶hasioko,
16 *sendiko, guk eraiten^{ohi} dugu : mintzatuko,
marituko, hasiatuko, sendituko.

Zer nahi den, hona beraz : ~~h~~ ~~me~~ ~~z~~ ~~pi~~ erantbide
latur geroaren adi-arazteko.

Nahi nute jakin ea zuen esualkietan holako
zertarik gertatu zaitzuen.

Gibelha eratorri hitz batzuez

Orokin badakigu eskuaraki bertze mintzairne gehienek bezala hitz berriak molda dezazkela hitz bati atzizkia edo bertze hitz batzu jositz. Argi-lik sortu dira argitu, argitsu, argitide, argi-mutil, argizagi, eta bertze asko hitz eratorri.

Bainan hasu hortan hitz luze berriak erro edo sustrai tabur zaharrik ateratu badira, bertze aldi batzutan eratorpena gibelha gerta ditazke.

Frantsesez cri, appel, guet ez dira crier, appeler, guetter aditzen oinarriak; aipatu aditzak erroz aditz batzuetarik jalgiaik dira: quintare, appellare, quatre; bainan frantseseri iduritu zaiote -er aditz - atzizkia kenduz atxeman zezakete aditzaren sustraira, jardinetik -tik jardin, griser -tik gris, chanter -tik chant aurkitzen zuten bezala.

Berdin gertatu zaiote eskuaduneri, ipar aldean segurik. Ohartu zitazken hantu izenari bazatxikula hantatu aditza, usu -ni usatu, hexu -ni hexatu; eta hortik gogoratu aditzetik -tu atzizkia kenduz eta a bokala u bokalaz trukatuz hausitzen zutela aditzaren sustrai edo erro garbia.

Honela dira sortu:

<u>aipatu</u> -tik <u>aipu</u> ;	<u>hautatu</u> -tik <u>hauhu</u> ;	<u>parlatu</u> -tik <u>parhu</u>
<u>balakatu</u> -tik <u>balaku</u> ;	<u>perkatu</u> -tik <u>perku</u> ;	<u>pakatu</u> -tik <u>pakü</u>
<u>manatu</u> -tik <u>manu</u> ;	<u>debetatu</u> -tik <u>debehu</u> ;	<u>okupatu</u> -tik <u>okupü</u>
<u>predikatu</u> -tik <u>prediku</u> ;	<u>borxatu</u> -tik <u>borxu</u> ;	<u>elikatü</u> -tik <u>elikü</u>
<u>balaiatu</u> -tik <u>balio</u>	<u>abiakü</u> -tik <u>abio</u>	<u>ephanxatu</u> -tik <u>ephanxü</u>

Aditzak erdararik hartuak direla notz ihusten dugun nota dinen hitz taburak luzetarik sortu, jakin garri litake eskuara jatorrezko hitzekin gauza bera gertatu denetz. Nik ez dut hortaz atxeman argitasunik.

Haatik Lazurdi, Baxenabare eta Zibero eskuadetan badugu gibelhako bertze hitz-moldatze bat, tohi-izenak aldatu dauzkuna.

O hartzeko da gure eskualtietan ez dugula aspaldi hontan
hori izen bihirik konsonante batez bururatzen denik. Lehenagoko
idazkietan azken bokalik gabe zauden orainko Biarritze, Uztaritze,
Azhaine, Donazaharre eta holako bertze hartitz.

Gure artasok izen horiek "locativo" gisa erabiltzen ohi
baitzitezuten, erronez Uztaritzen, Uztaritzeko, Uztaritzera,
Uztaritzetik, hala nola Erroman, Erromako, Erromara,
Erromatik, eta Erroma izena kausitzen baitzuten, -n, -ko,
-ra eta -tik atzizkiak kenduz, gisa berean egin diote
Uztaritzen, Uztaritzeko hitzeri, eta Uztaritze gelditu, e
azken hori izen-ginharraren balitz bezala.

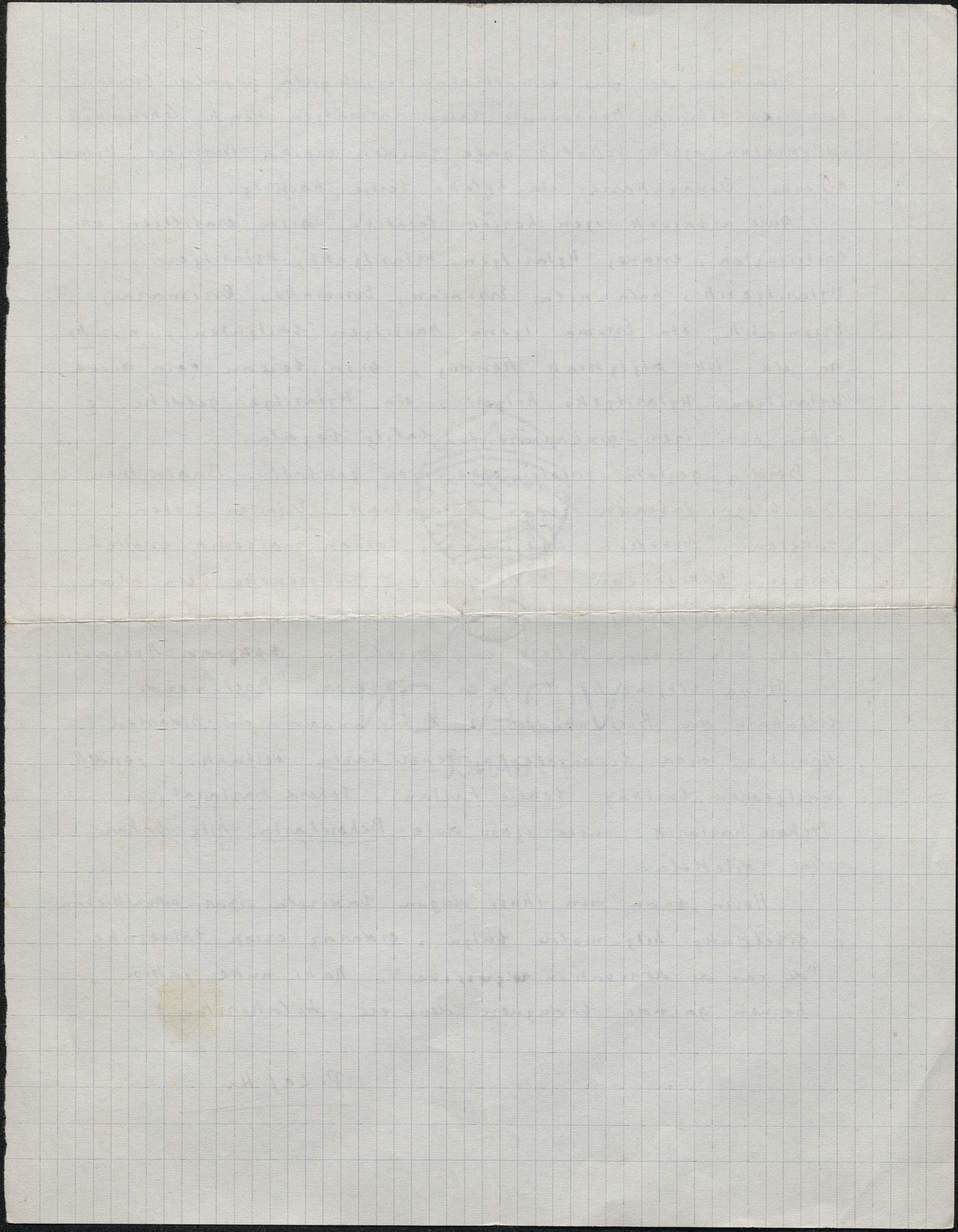
Berdin gertatu zaiozte etxe-izen zombati. Baginikuen
etxe batzu jabearen izenaz kausatua. Erraiten zioten
gakesena, Mixelena, Apezarena; baina maizenik erraiten
baitzen gakesenean, gakesenetik, gakeseneko, eta alar,
atzizki aintzineko e hori gelditu da, eta esungo egurean
etxek dute izena gakesenea, Mixelenea, ~~Apezarena~~ Apezarenea.

Hona bitzragoko bi kasu. Ziberoko Bost-mendi
bilhakatu da Bost-mendieta. Milafrangan eta Bidarten
kausitzen dira bi auzotegi Behere harta deitua: jendek
aditzearen buruz behere hartan, behere hartarat,
Behere hartatik, uste izan dute Behereharta hitz bakar
bat zaitela.

Horra bada non ikusi dugun badirela ipar-eskualtietan
gibelkako hitz-molde batzu, erdaraz erran bainezake
"des cas de derivation régressive". Nahi nuke jakin
honen gaindi baduzuen deus ere holakorik.

P. Lafitte

- A artikulu-abzizkia

Cushkaraz berex ditazke lau artikulu :

-a ; -o , -bat eta -ih

Lehen biak erakusle ahuldu batzu baizik ez dira ; -bat kopuru ahuldna ; -ih , oraino X^uberon bizi den nondiko abzizki ahuldna , (1)

Ez dugu hemen -a baizik aipatuho .

-d hori aurkitzen dugu deklinabide singularreko hasu guzietan , lehat kirutan : -tik , -(r)at eta -ho abzizkien aintzinean : adibidez menditok , mendirat , mendiko . (2)

Bizkitartean toki batzuetan , hala nola X^uberon edo Luzaiden , mendira formaren ordez entzun daiteke mendiala edo mendial

Ahuk esaten dio -a horri mugalzaila , frantsesez "article défini" ; baina F. Brunot et J. Poytard-en arabera , artikulu horrek ez du deus ere mugalzen ; oroit-arazten du batakarririk gertatzen aldirik hitza bestalde

(1) guk Maulerik datur diogutarik X^uberotarrak diote Maulerik jiten düzü

(2) Itxuren arabera , artikulu aasmatu baino lehenagokoa behar duke izan forma horiek .

mugatua dela. Adibidez: aitonaren etxea
ederra da; "aitonaren" da mugatzaile; etxea
 hitzako -a ez omen du orok. arazten baizik etxea
 mugatua dela; ederra hitzaren ez du iduri -a
 izirik den hula horik egiten duela. (1)

Izen bat mugatua dagoa bada ezagutuzat ematen
 dugularik, adierazten duen gauza edo izateari zerbait
 lotia ~~hulakortu~~ aurkitzen diogularik ala perpausan ala
 guguan.

- Izena bada aipatua izan daiteke: andereak
hiru urteko mutiko bat allgoan bazekian; haurra
nigarez aritzen.

- Perpausan berean izena mugaturik hain daiteke,
 adjetibo bat, erlatibo bat, jate bat dirala bide: gizon
beliza kuituzen; jazari zitzaizun laguna; ikusit
zuen ostatuan jarraitu, kokutsa apalrik, ametsotan
galdua.

(1) Xuberotas baten esan lezake: artañi(r)en etxia
ederra da. Esan balezka artañi(r)en etxia ederra dugu,
 esan nahi luke: "la casa del abuelito es la hermosa"

— izena guguan jarria izarlen da :

a) artikuluak azpi-marra dezake izen oso ezagun bat, bere mutan bakarra dena : iguzkia, ura, lurra

Hortan -a, -bat muga-gabeak aurkaltzen gaitu : Nat.-ek hasu berezi iraganburu batena dituzten du izenaren ikurra.ikus alde batetik : frantsesez mintzo da, eta berazetik frantses eder bat badarabilta.

b) ~~ur~~ -d-k zerbait aldez ber-hartzen du Bizkaian zuen erakusle-endarretik zerbait, izenari ezagunaren burla emaiterainokoa. Adibidez : ez zaitu nagusi bat, nagusia baizik

Hemen batik esan nahi duke edozein : -a izanik nagusi izenari usotasun bat bezala markatzen dio.

c) Hala-hala ohidura adi-arazten ahul du : ~~adibidez~~ : 3003 ohinaren ganab bitoktzen bila (~~ur~~ esan nahi baita usaiaku ohinaren ganab, usaiaku bitoktzen bila)

Hortik aise jaketarunerak lerra gortezke. Hermandak zion : Burgesek diote " bittea " edo " medikua " bako baizik ez balitz bezala, hain zuten " berena "

d) Urats bat auzerat, eta antatik bako batetarak gura daiteko artikuluak : zer gizona ! Haute da izana, agertzen dena !

e) Indar orokor batetarak hal ditake : azken merkatuan idia garteti zen ; hemen ez da idi bat

edo hura aipu, bainan idi-heute gusia. (1)

f) Bainan hedatzeko orde gerta dakioke -a artikuluari
herbitzua eta talantusunerat jautsia: soseko
tsirula = soz bat gerta den tsirula; urteko hauna =
urte bat duen hauna.

g) mugagaterat ora urt daiteke: izigarriko belduna
zuen frantzeserak itzul ginezake: ceci avant une plus
clene !,

Erabili behar da -a

1. gairiko izenarekin, eskeraz ez bada propria.
2. Etxe, ibai eta puntu kardinalak ~~guz~~ izenekin.
3. Egun, ilabete, sasoia eta bertze aldi izenekin,
4. Tituluetan: Oharpena; bigarren kapitulua
5. Ituruzietan: Xalvadur bertularia
6. gata-hitzaren orde: semeak esan gion aitari

h) Kasu horren eite badu singular kolektiboak: erlea
esaten zaio erle-baldari (essaim, enjambr); xinaurria
xinaurri-aldeari (fourmiliere, formiguero); gizona
frango bazen = gizon hainitz bazen. - Bertze aldi
tatez aipatuko ditugu pluralen deribatizagun hitzak (orgak,
aixturnak, eskenak, pihuak eta abar) edo pareta
erabiltzen ditugunak (gallza pare, soka pare eta abar.)

7. "El de..." "el que"... itzaltzeko: aitarena, elizakua,
ihusi dutana, datumelakua.

8. Deihietan: bada desberdin astu. Iparrean artikuluak
aise erabiltzen ditugu: hai jaunak, hai Anderea, milerker,
adixhidea. Jaun medikua, Andere serora, Ettepar jaunak.

Dei guti ditugu erabiltzen artikuluak gabe: otxo,
akaso, aitari, amara, amari, aitari, amari,
aitatu, amatu; guitago; putil, gizon, auto, berri.

Uste dut hegu-aldean deihietak gugatik mugagabean
dituztela: adixhida, lagun, eta abar.

9. Atributua izan edo ukan aditzen medietz
perpauetan sartzen delarik, euskarri gehienek artikuluak
janzten dute: nere anaia zurgina da. Erara dugu
gorakago. Xuterotarrak ez dutela hori on-hartzen.
Uste dute, erromantzeen usaiari jarraitzeko, nahi ukan
dutela ^{zendentek} notazparrak atributua sujetaren idurizal jauntzi
sujetaren atzizkia errepikatuz, bidez beharrik gabe.

10. Zehizgarri da testalde euskarri hiztegiak 60 tal
adjetibo badirela ezin deklina daitezkenak: ez
dira beraz epitebo jarlzen ahal: aprosuzio eta
berdin atributo izaiten ahal badira ere, ez dira
nehiz artikuluak izanen. Adibidez aigu adjetiboa
mota horiakoa delakoz, erara daiteke aigu dela kantelan

artzea, baina ez haizua delo. Aitor dezagun beraz
norte segurik Xubero karran legetik ari garela
manexaki.

11. Euskaraz astokan -a traderabilenguz osagaien
edo adjektibo talen ondokik bezhitsu behar dukeen izena
irritduz. Guzean sartu dira diogularik, erran nahi
dugu gure lurrean, nahiz ez dugun lurrik arpatzen.
Etterakuan diogularik guzean dugu etterako bidean
Munduanen zabalda zer da haren eremu zabaluz bertzerik?
Eta atar.

12. Lokatibuetan, frantsesaz, de edo en artikulunik gabe
delarik, euskaraz ipanean mugatua erabilizten dugu
- eskolan, agonean, azkenean, kuleran, karroran,
urte-itxuran, frantsesean txisto, ohurtean
  - gugotik, karronatik jautsi, heretik heldu da
  - eskolare doa, heretat bide zuten, zakaritzetat.
  - eskolako liburua, urteko haue, zentsuko gizon,
okustako

Bizkitartean mugagabea kausatzen dugu eranera
zaban balzuetan:

- errotzapenetan, ohurtean, lagunetan, halletan,
onetan, nahitara, burutarak
- pasaietan, pasaietara igorri, behatutan erori,

lehutan, lehutan, eguerditan, gauerditan, biderditan,
laghal-erditan

13. Hitz batzuen eman-nahia ez da berdina artikuluetan
eta artikulurik gabe: cf. urduan / urduan, urdua da
urdu da; lehuan / lehutan; eguerdian / eguerditan;
bide-erdian / biderditan; pasaien / pasaitan;
esperantzan / esperantzetan

14. Atributo hainitzek ere ikur desberdinak dauzkate
-a dunch eta -a gaberik; cf. hexu da / hexua da;
hizi da / hizia da; ari da / aria da; erri da / erria da;
erori da, erortu da: -a ekin eguera iraukoma
markatzen dute; -a gabe iraukoma

Artikulurik gabe daude

1. Izen propioak nahiz behin edo berri Erdi-arean
gesusa aurkitzen den.

Bainan hitz batzu propio bezala hartuak dira:
pirislo, Mescas, Faraon, artasu, amasu, artabari, amabari,
otto, oxo, artañe, amañi... Enage ere ba noiz bereaz

aipu dutearik: Belgikako enageak guro orrege mintzatu da

2. gai-egun batzuek ere ez dute artikulurik hartzen:

eguberri, Omea Saindu, Pazko, Urteak, non ez
diren erabilizten berri zeharri adi-arazteko: aditiduz
urteakak eharri dauzkit (urteakoz eharri emaitzak)

paizkoak egin ditut (Paizkoz betetako ginestiko

~~urak~~ uratsak)

2. Hemialde izenak, hiri izen tozala erabiliz gen

baditugu: Lapuri, Euzkandi, Bate-nakara

(Ez jakin zer den Suberok edo Nafarroako

a huri)

3. Ahokitzetan = alzerri, okserri....

4. Hitz-zerrndetan: xingar eta arrutze jan dugu,

lehen azken, denek beren baia eman zuten

5. Muta-osagaietan = luz-lana, itsasu-laxena

6. Aditz-luzuzioneetan = gore izan, nahi uhau,

jausi egin, hitz eman, min harlu, ihesi ibili,

eta abar - - taatik bitxikeria gezurra erari

diru, artikulazio...

7. Berenez galde guztu, hupuztu eta muga gabe guztu

adjetiboek ez dute artikulazio erabiltzen = zer gizon da?

Hiru gizon etorri dira. Zenbat gizon ihusi ditut.

8. Instrumentalak ez du artikulazio erabiltzen:

a) uzokort erabiltzen dira: oihuz hasi zen,
zaldiz datila, urez egin.

b) partitibo balioz: lorez betea, erantz
estatia

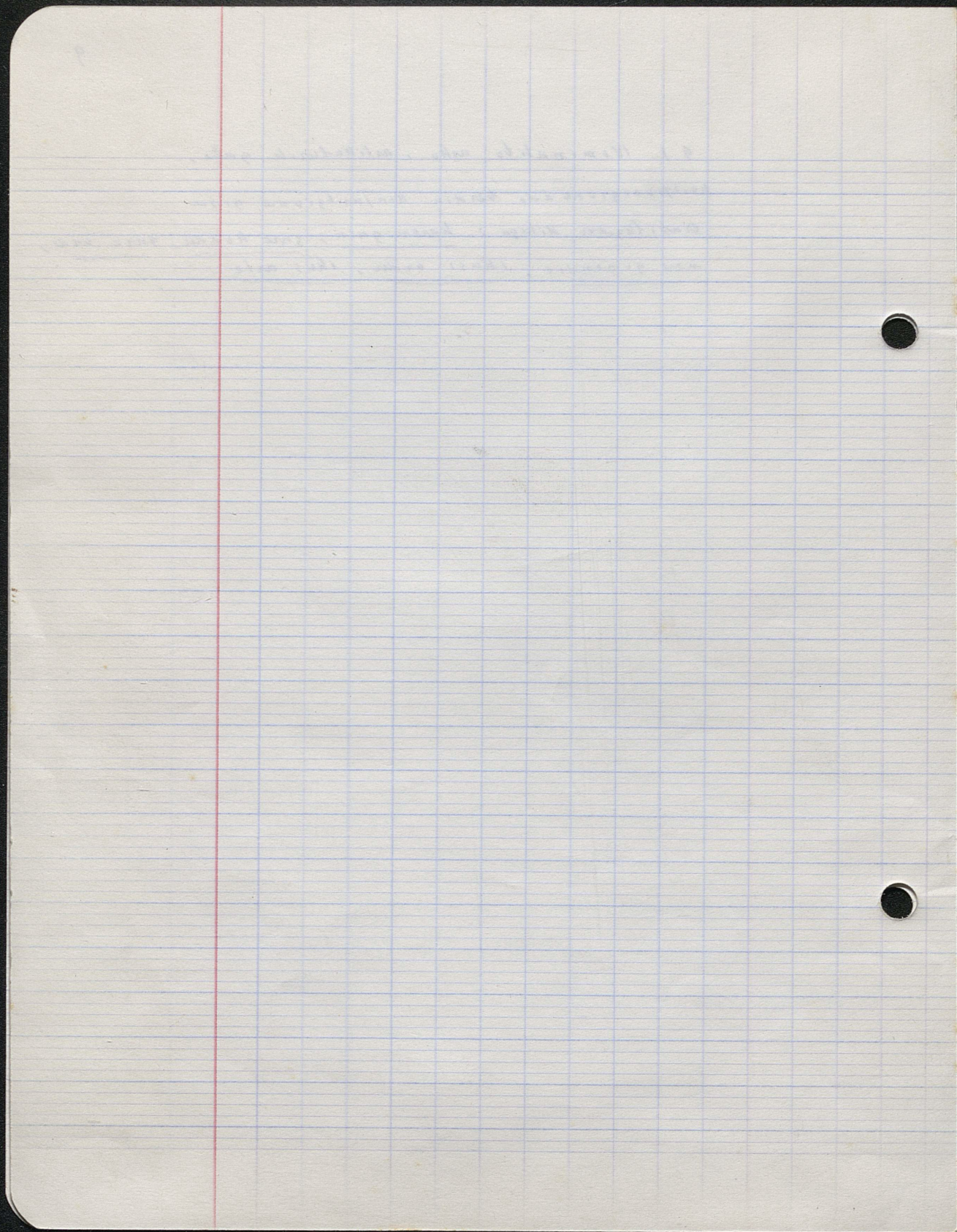
c) postposizio-balioz: bertuz, amodioz,

ahoz, arartekuz, bidez, medioz eta abar

g) Nominatibo asku, antihudurik gabe,
postposizione edo berdin konjuntzioa gisa
erabiliz-en ditugu: haren gain, zure hondo, gure ondo,
zure gomendio, ihusi ondu, ihus arte...

Ke atzizkia

- Euskal aditzean iduriz hirur -ke atzizki aurkitzen ditugu :
- lehena, izen-ordedun formetan, hala nola : duke, zukeen, luke, buke hitzetan ;
  - bigarrena, aditz-izenari lotzen zaiena, hala nola : egiteke, beldurtzeke hitzetan ;
  - hirugarrena, adituketu, janketu bezalako aditz koropilatsu bakar batzuetan.

Askori galdé bat heldu zaio gogorat : ea hirur -ke horiek egiazki hirur diren, ala ez ditugunetz batetarat jo behar. Bertzela erran dezadan : ea hirur iturburutarik heldu diren, ala bakar batetarik ; eta, azken kasu huntan, zointarik.

° °

Itxuren arabera, egiteke eta beldurtzeke bezalako formak dira ulert-errexenak.

Xuberon, Baxenabarren eta Lapurdin ez ditugu behin ere erabiltzen ; heien orde egin gabe eta beldurtu gabe bezalako erran-bideak derabiltzagu.

Egite-ren orde egin ezartzea eta beldurtze-ren orde beldurtu, gauza guti da. Jakin behar, -ke eta gabe ez diren, funtserat-eta, hitz ber-bera, bata bertzearen laburpena izanez.

Hain xuxen, Lapurdin berean ohart gaitzke gabe hitzaren lehen izkia (g) gogortua dela dohakabe bezalako hitz batzuetan, eta beraz haren lehen forma kabe zitakela.

Bertzalde, nahiz bi hitzetan eta borts silabetan idazten dugun dudarik gabe, gehienek hiru silabetan ahoskatzen dugu, erranez batzuek duaika, bertzek duaike. Horra bada "kabe" ka edo ke bilakatua, lehenago "shalkabe", ahalke bilakatu zen bezala.

Iduriz kabe-k eman ditu fonetikaz *kae, kai, kei, ke edo ka atzikiak, eta gabe-k : *gae, gai, gei, ge edo ga (1).

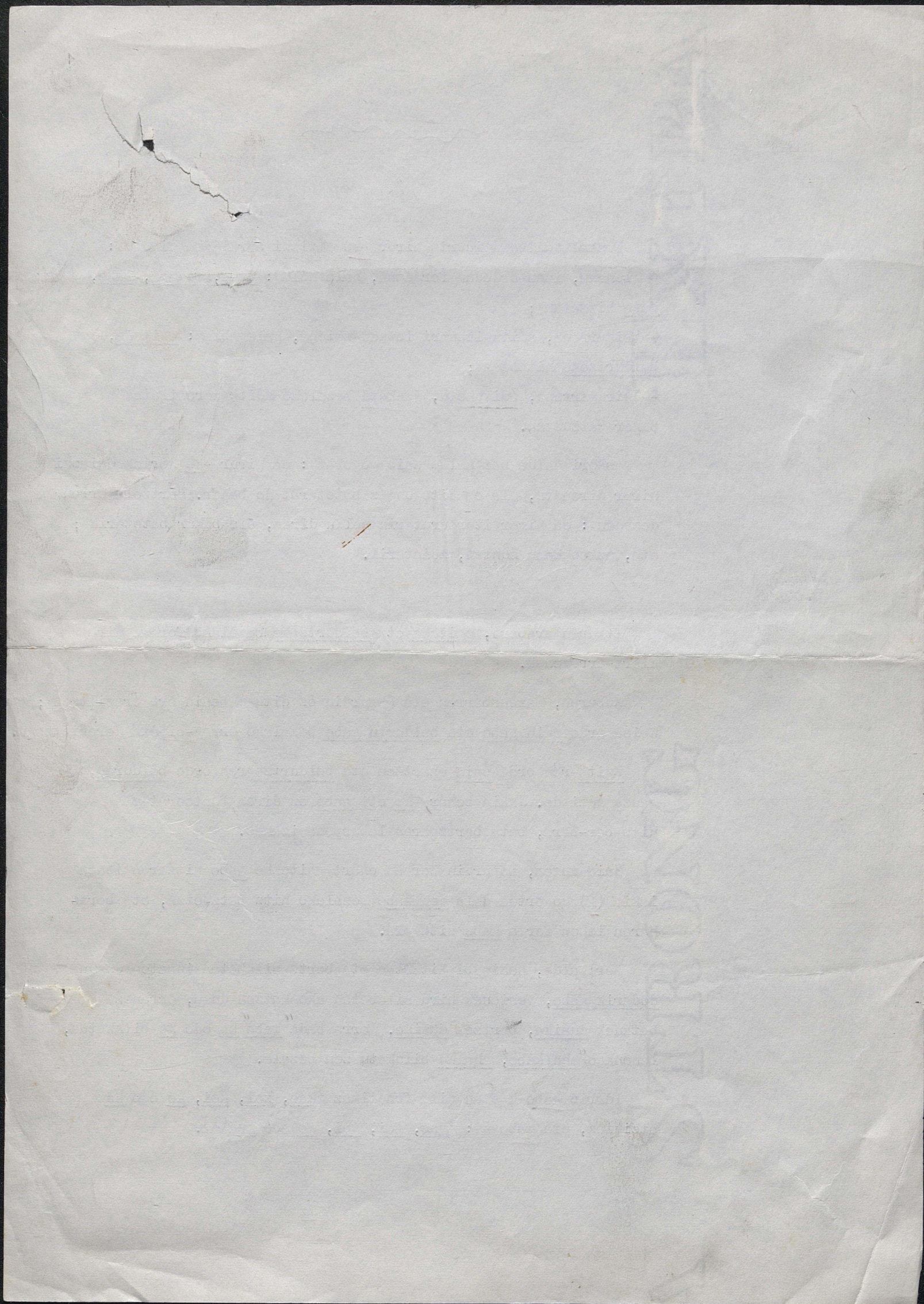
- kae-kai hileketze...

Gelditzen zaiz hirugarren...

Sarako Pedro Garmendia

Euskere, 1974

Pituruek, hurbildirik irakurtzen ditugularik, salatzen daukute bertze istoriorik

Dugun honda -tik atzizkiaren istoria, toki-hasueri ("locativo"-eri) erakirikia dena. Erakutsiko dauku nola deklinazioa argitu zaikun euskeraz. Bazuen beharra.

Oharren gara lau toki-hasu bazezela egoitekoa, abiatzekoa, iragarzekoa da heltzekoa

egoitekoa, -n batez markatzen zuten orai bezala: ^{nasu} Biltxon

abiatzekoari -ik batez: Biltxorik banua eta zombait aldez -rean batez Biltxorrean

iragarzekoa, -3 batez Biltboz

heltzekoa, a, at atzizkiez.

Bainan ihusten direnean: -n itarean hurbil zirela

da eta -ik partitiboa bi gauza erran nahi zirela. Biltxorik ez da lapurdin, eta Biltxorik abiatu da.

Biltboz hitz egitea eta Biltboz pasatzea bi gauza dira

Hona nun adieritako bat sortu den -ti atzizkiak jauntzia.

Adibidez: beldurti, toksati, gezurti, egialti, eta abar,

erran nahi zuten beldurrarekin ihustekoa duena,

toksarekin ihustekoa duena, eta abar

ti hori lotu zuten, gisa berean leku-izenekin, bainan ez zuen hasierarean ihus argirik. Orrotzapenak

baditugu oraino egunean ere zombait hitzetan

Xaberon etxeti hitzak abiatzekoa markatzen du

gainti edo gairi hitzak iragarkea

gaiti eta beheiti hitzak hel-burua

esimorak azkenean ti abia-lekuaren markatzeko

hautatu du eta haren argitzeko, lehenagoko -ik lotu dio.

Gisa horlan ih partitibo gelditu da, a (at)

direktibo, -3 instrumental, n (inessibo) eta ean

itzali da. Ez da gelditu mahur bat baizik; berdin
erraiten dugula: etxetik abiatzea eta etxetik itzargarria.

Guizalde hontan aditxide batekin mintzatzen baizinen
gauza hantaz, erran daut. Ez dugu denarik erraiten
poetez. Bertsu hainitz bada gure liburu zaharretan.
Atxotan prosularien berri aztertzen gaitzago bada
bertsularien gaiaren aldeki eta behar bada leku
apartekoa ditzake.

Erantzun diot:

- Bada behar bada han-hementu hitz orraro bat
edo bertze badakarkote. Baina aitortuko dautzut
ez nartzareta sobera bada, eta hura zertako
Bertsuak baditu bere legeak, bere mugak, eta
horik sor ditzake asto mahur.

Hitz bat luzexho duelarik neurritzan sartzeko
labur dezake: ezarriko du hiritan hirietan behar
lukelarik, zaitze, zarezte osoaren orde.

Hitza laburregi izanez, berdin harrigarriki
luzatuko du.

Behar bada badakizue, nola nobelari batek
luzatu zuen "nasatu mintzanean Senperen".

